

SZAKMAI BESZÁMOLÓ ARANYGYAPJAS RENDJEL TOK RESTAURÁLÁSÁRÓL

**Esterházy kincstár ötvöstárgyaihoz tartozó, roncs állapotú
tokok restaurálása I. ütem**

Pályázati azonosító: 3511/0395 (régi azonosító: 2311/2003)

Készítette:

Brenner Róza papír-bőr restaurátor

Iparművészeti Múzeum

2013. május 21.

A TÁRGY ADATAI

Őrzési helye: Iparművészeti Múzeum, Ötvös osztály

Méret: 17 x 7,8 x 2,4 cm

Anyagai: hársfa, diófa, mahagóni, növényi cserzésű kecskebőr, selyem- és bársony bélés, réz-zsanér, merített papír

Díszítése: egyes bélyegzőkkel nyomott aranyozás

Készítés helye, ideje: Bécs, 1830. k.

Ötvöstárgy azonosító száma: E.71.6

2

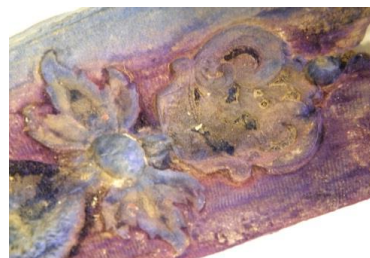
A tokhoz tartozó ötvöstárgy

Készítés-technikai megfigyelések

A tárgy famagjának négy része három különböző fából (hárs, dió, mahagóni) készült. A vízszintes tartó felületek faragással, mélyítéssel és csiszolással lettek kialakítva, a függőleges irányú támasztó keret diófurnér rétegezésével, a derékszögű illesztések pedig élbe ragasztással készültek. A bőrborítás fiatal kecske igen elvékonyított bőre. A fedélen egyes bélyegzőkkel készített aranyozás: habsburg korona, alatta n e monogrammal. A rendjel alátéteként szolgáló bársonyborítás közvetlenül a formára mélyített famagra lett ragasztva, a további selyembélések alatt minden esetben merített papíralátétek voltak, a fedélbélésnél külön párnázattal. A tok alját barnára festett merített papír borítja. Zsanérjai és nyitószervezete rézből készült.

Restaurálás előtti állapot

A tok erősen roncsolódott, deformált, darabjaira esett és szennyezett állapotú. Mindhárom fő rész (fedél, éremtartó és alsó lap) – eredetileg párhuzamosan kialakított „rétege” – deformálódott, vetemedett, a rajtuk lévő textilbélések elszíneződtek, felületükön gombatelepek voltak azonosíthatók. A bársony bélés hosszanti irányban több helyen szétnyílt. A külső bőrborítás egyáltalán nem volt hozzáférhető, beletapadt a csomagolásra szánt újságpapír és az épülettörmelék együttes anyaga. A furnér perem és a bőrborítás is hiányos, szakadt, keményre száradt és szennyezett volt.

A tárgyról készült néhány felvétel restaurálás előtt

Anyagvizsgálatok

Hasonlóan a többi tételhez, megtörtént a cserzőanyagok meghatározása, rostvizsgálat, pH mérés finomskálás indikátorpapírokkal, zsugorodási hőmérséklet mérés. A tervezett párasítás hatásának vizsgálata 56% RH-n zajlott.

Restaurálási terv

A restaurálás célja a tárgy fizikai és esztétikai egységének helyreállítása valamint kémiai stabilitásának megőrzése volt, továbbá annak biztosítása, hogy a rendjellel együtt bemutatható legyen. Az ehhez szükséges restaurálási feladatok:

- újságpapír és épülettörmelék-együttes leválasztása a borítóbőrről szárazon
- bélések, borítóbőr és -papír leválasztása a famagról
- borítóbőrök tisztítása szárazon, lehetséges mértékben formára alakítása kíméletes párasítással
- textilbélések száraz, majd nedves tisztítása, fertőtlenítése, alátámasztása
- fa részek tisztítása, fertőtlenítése, formára alakítása, kiegészítése
- fa fedél és alsó rész összeállítása, zsanérok felhelyezése
- borítóbőr kiegészítéseinek elkészítése és felhelyezése
- formára alakított borítóbőrök kezelőszeres tisztítása, fertőtlenítése, visszahelyezése a famagra
- textilbélések visszahelyezése
- alsó papírborítás felhelyezése
- tárolóeszköz készítése

Restaurálás

1. A tárgyhoz való hozzáférés első lépéseként az újságpapír és épülettörmelék-együttes borítóbőrről történő leválasztása volt a feladat. A nedves tisztítást mindenképpen szükséges volt elkerülni, nehogy még több szennyeződés kerüljön a bőrbe a nedvességgel. A legalsó papírétegek olyan erősen tapadtak és nyomódtak bele a bőrbe, hogy eltávolításuk csak egészen apró töredékekben volt lehetséges szemészlándzsa és vékony végű csipesz segítségével. A mechanikus sérülések, karcolások elkerülése érdekében az aprólékos tisztítást mindvégig sztereo mikroszkóp alatt végeztem. A feltárt bőrborítás felületén jól láthatóvá váltak a fizikai sérülések a magas hőmérséklet és a nedvesség okozta hatások.

A feltárt bőrborítás felülete

2. Mivel a bélések, borítóbőr és papír eredeti ragasztóanyaga (keményítő) a földben szinte teljes mértékben lebomlott, a famagról történő leválasztásuk szárazon, viszonylag könnyen kivitelezhető volt. A bélések hátoldalán, főként a hajtás-élek mentén kialakuló mikroklímák területén sok helyen látványosan elszaporodott gombatelepek voltak azonosíthatók.

A textiltélések lefejtése és a bélések alatti gombatelepek

3. A borítóbőrök tisztítása szárazon, finomszűrű portalanító ecsettel és latex szivacs használatával, formára alakításuk kíméletes párasítással, párafülkében, NaCl telített vizes oldata és kondicionált pro-sorb kazetták segítségével történt. Az egészen összegyűrt peremborítások töredékeinek kis lépésenként történő formára kényszerítését kemény polisztirolhab elemek segítették.

4. A textiltélések száraztisztítása mikro-porszívóval, nedves tisztításuk ioncserélt vízben oldott 0,1 % felületaktív anyag segítségével, majd kiöblítéssel, fertőtlenítésük pedig propanol és víz 1:1 arányú keverékében oldott 0,2%-os Preventol ON-es tamponálással történt. A bársonybélés alátámasztása megfelelő színűre festett atlaszselyemmel, a peremrészen körbefutó belső selyemborítás pedig crepin szalaggal készült.

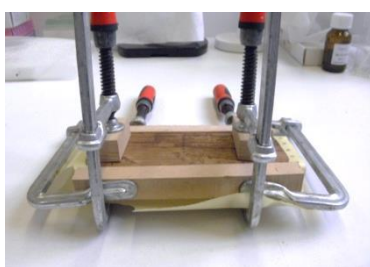

A gyűrt selyemdarabok első kitűzése és a peremrész alátámasztása

5. A fa részek tisztítása szárazon, fertőtlenítésük alkoholos áttöréssel történt. Az erősen vemedett falapokat kiegyenesítésük miatt mindenképpen szükséges volt nedvesíteni. Alakíthatóságukhoz szükséges nedvességet vizes szívópapírok közé helyezéssel, lefóliázott légtérben való 3,5 óra elteltével tudták magukba szívni. Ezt követően vastag filcek között, présben száradtak két teljes hetet. A kezdeti szakaszban az átnedvesedett filcdarabok folyamatosan cserélve lettek szárazra, nem csak a gyorsabb száradás érdekében, hanem a mikroorganizmusok elszaporodását is kerülendő.

6

A famag lapjainak egyenesítése, kiegészítésük és tokká építésük

6. A kiegyenesített falapok kb. 25%-ban szorultak kiegészítésre. A tok alsó lapja diófából, középső, éremtartó része hársfából, fedelének lapja pedig mahagóniból készült. A dió dióval, a mahagóni közel hasonló, laza szerkezetű kőris darabbal lett pótolva. A középső hársfarész nem szorult kiegészítésre. A fa lapok a későbbi bőrrel illetve papírral való borításának várható feszültségei miatt a kiegészítések eredetihez való rögzítése kétkomponensű epoxi műgyanta felhasználásával történt. A vékony (2 és 3 mm) ragasztandó felületek csak az élbe ragasztást tették lehetővé. A külső peremrész eredeti darabjából csak egy 3 cm hosszú, erősen deformálódott darab maradt meg, a megfelelő fizikai megtartás végett helyette új, diófurnérból sablonra rétegenként hajlított keret készült. A rétegzett kialakítású furnérkeret Kovács András, bútorrestaurátor munkája.

7. Mivel az eredeti zsanérok és a nyitókapocs nem voltak meg, a fedél és alsó rész összeállítása új rézzsanérok felhelyezésével történt. A zsanérok apró, réz facsavarokkal lettek rögzítve. Nyitókapocs nem állt rendelkezésre, de felhelyezése nem is indokolt.

8. A borítóbőrök fertőtlenítése izopropil alkoholos áttöréssel, nedves tisztítása alkoholos pataolajas keverékkel történt, vigyázva, hogy mind a túlzott zsírozás, mind a bőr sötétedése elkerülhető legyen. A borítóbőr a fedélen csak a zsugorodás mértékében hiányzott, nagyobb, egybefüggő hiány az oldalkeret borításában volt mind az alsó, mind a felső részen. A hiányok gépi úton vékonyított, fémkomplex színezékekkel megfestett, növényi cserzésű kecskebőrből kerültek kiszabásra, rögzítésük pedig a túlzott nedvesítés elkerülése érdekében rizskeménytő és akrilragasztó (Lascaux 301 és 498) 1:1 arányú keverékével történt.

A bőrkiegészítés felhúzása és a beborított tok oldalnézetből

9. A tisztított és alátámasztott textilhélések minden esetben régi (19.sz. elejei) merített papíros alátámasztással és rizskeménytővel kerültek visszahelyezésre, ez alól csak a magasított peremrész borítása a kivétel, mert ott maga a peremrész triplex kartonból került kialakításra.

A béléstextilek visszaillesztései

10. A tok aljára barnára festett, szintén régi merített papír került, rizskeményítő és akril ragasztó keverékével rögzítve.

11. A többi restaurált, összeállított tokhoz hasonlóan itt is kérdésként merült fel, hogy az ötvöstárggyal együtt vagy külön legyen tárolva a jövőben? Szerencsés módon a famag zsugorodása nem következett be, ezért a rendjel beilleszthető a tokba, azonban a nagy fizikai igénybevétel miatt a tokban való tárolása nem javasolt. A restaurálás során nagyobb felületek kerültek pótlásra, a vékony famag stabil műtárgykörnyezetet, állandó páratartalmat igényelt, ezért a tok Pro-Sorb kazettákkal kondicionált, 47-48% RH-ra beállított plexitárolóba került. A tokhoz végül olyan doboz készült, melyben mind az ötvöstárgy, mind a tok elhelyezhető, jóllehet, a raktárbeli tárolás során külön kerülnek elhelyezésre. A dobozban lettek archiválva a tokból kikerült egyéb darabok is.

A restaurált tok a rendjellel

FELHASZNÁLT ANYAGOK:

Anyagvizsgálatokhoz:

tárgylemez, fedőlemez, finomskálás indikátorpapírok, műanyag kémcső, vanillin teszt reagentsei (vanillin oldat, sósav), alizarin teszt reagentsei (Na alizarin szulfonát, 2M NH_4OH , 2M ecetsav)

Konzerváláshoz:

latex szivacs, papírceruza, ecsetek, felületaktív anyag (Prenol), etil-alkohol, izopropil-alkohol zselatin, UHU 2 és 5 perces kétkomponesű epoxi-műgyanta, növényi cserzésű kecskebőr, diófa, diófurnér, kőrisfa, Roda Dye fémkomplex színezék, Lascaux 303, 498 HV akrilát disperziós ragasztó, rizskeményítő, búzakeményítő, Preventol ON,

Segédanyagok:

Hostaphan fólia, Hollytex fóliák, szívópapír, Austrotherm polisztirol keményhab, rovar- és gombostűk